

**Posudek školitele na diplomovou práci Jany Seidlové: Imigranti a imigrantky v České republice. Diskursivní analýza obrazu cizích. Praha FFUK 2010. 80 s.**

Tématem diplomové práce je fenomén mezinárodní migrace a imigrace v českém veřejném prostoru a obraz imigrantů v české veřejnosti dominantně vymezený jako problém (s.7). Cílem práce je s využitím diskursivní analýzy napomoci odhalení způsobu sociálního konstruování problematiky cizinců na základě několika případů diskurzů v České republice. V úvodní části autorka představuje tematiku v širším kontextu soudobé globalizace a v souvislosti s mezinárodní migrací osob. Pojmy národ, národní identita vymezuje konstruktivisticky ve smyslu skupinového vymezení „vlastního a cizího“ a zároveň obrazu, který se mění. Zároveň kriticky poukazuje na determinismus ekonomického pojetí teorií vysvětlujících migraci jako individuální rozhodnutí podmíněné popudy a přitahováním (push-pull) jež vzniká v kontextu vztahů nabídky a poptávky a nerovnováhy distribuce zdrojů (práce, kapitál). Tento model konfrontuje s modelem geopolitických vztahů mezi jádrem a periferií v rámci světového systému, jež jsou založeny na nerovnosti a závislosti na globální i lokální úrovni. Politické diskurzy o imigraci pak autorka vymezuje na pozadí paradoxu dvou odlišných principů moderního evropského státu: individuální svobody a lidských práv na jedné a kolektivity národního celku na straně druhé. Autorka pak konfrontuje dva politické modely asimilace a multikulturalismu jako protiklad představ kulturní homogenity a požadavků uznání skupinové kulturní zvláštnosti – a zároveň jako protiklad dominantní kultury a odlišné identity v modelech strategie soužití segregace a marginalizace. Oba vzorce asimilaci a multikulturalismus autorka představuje jako problematické. Tuto problematičnost však podle mého soudu argumentovala ne dostatečně vyváženě, zároveň nezasvěcenému čtenáři vznikne nejasnost kupř v otázce, proč je v současné Evropě multikulturalismus na ústupu? Je to vlivem globálního terorismu, nebo jde o vektory akce a reakce mezi sociálními interesy v rámci napětí mezi jádrem a periferiemi?

Autorka ve dvou dalších kapitolách představila analýzu diskurzu (jako teorie i metody) jako nástroj kritické interpretační analýzy a zdůraznila především specifiku metodologického rámce, který zvolila, zejména charakter diskursivní analýzy jako kvalitativní výzkumné procedury, jež není standardizovanou. Ukázala však zároveň na slabá místa diskursivní analýzy (ss.24-31). Ve čtyřech následujících kapitolách byla aplikována kritická diskursivní analýza na promluvy vytvářející obraz cizinců v českém veřejném a politickém prostoru. Analyticky dochází k schématickému modelu diskursivního pole většinové populace, v němž paralelně existují diskurz migrace jako příležitost ke změně a inovaci a diskurz migrace jako hrozby, rizika.

K celkovému zhodnocení práce několik poznámek a zároveň *otázek pro diskusi při obhajobě*. Předností je především to, že autorce se zdařilo logicky sevřeně a stylisticky úsporně zpracovat velmi aktuální problematiku. Sociologicky relevantní je také schopnost diplomantky o postižení a odhalení skrytých obsahů zkoumaného materiálu a v závěru též uvědomění potřeby rozšířit další zkoumání ve směru komplexnějšího vymezení aktérů utvářejících diskurzy. Ocenění zasluhuje i jazyková stylistická solidnost zpracování textu.

K některým dílčím nedostatkům - celkově se v práci klade velký důraz na teoreticko-metodologické představení diskursivní analýzy, poněkud méně pozornosti je věnováno širším globálním podmínkám transnacionální migrace a mobility, z nichž by bylo možno těžit při heuristickém upřesnění souvislostí i při vlastní interpretaci zkoumaných případů diskurzů o cizincích. Téma práce by zasloužilo rovněž odkazy na historické souvislosti postkoloniální migrace – diskurzy, které pracují s problémovými skupinami cizinců se opírají o kulturní stereotyp hierarchické nerovnosti, vytvořený v koloniální eurocentrické geopolitice: evropan-civilizovaný, neevropan-barbar, divoch.

Autorka užívá definici globalizace jako dynamického komplexu sociálních procesů, přesto se jí nedaří tuto definici konkretizovat právě na problematice migrace, kde bylo možno navázat na výzkumy globálních velkoměst a konfliktů vznikajících v souvislosti s diasporou tzv. čtvrtého světa tvořenou imigranty, kteří patří mezi nejslabší skupiny exploatovatelné a globálně disponibilní pracovní síly (jde např. o výzkumy Saskie Sassen). Dále v první části chybí možná rovina explanace jednání i diskurzivní formace: jde o to, že strach a nejistota při vymezení identity my-oni, naše-cizí – může fungovat jako xenofobní mobilizace k bdělosti, k odvedení pozornosti od jiných problémů a popřípadě má dokonce napomáhat k opětovnému sjednocování (či k autoritářskému sebezpotvrzení vlastní pozice vypravěče jako mocenského subjektu, jenž kontroluje, ovládá) pomocí symboliky konfliktu s „cizím“ jako s vnitřními a vnějšími nepřáteli. Na tuto otázku již poukázala starší světová sociologie, např. G.Simmel, po něm pak Lewis Coser.

Na nejistotu identitního sebeobrazu, v situaci jeho rozpadu či rekonstrukce a znovu-potvrzování v situaci rizik a nejistot ukázali v poslední době např. U.Beck, Manuel Castells či Anthony Giddens. Proměny sociálních podmínek ovlivňujících identitu autorů i adresátů diskurzivních formací v současnosti podněcují (nikoli bez cíle náhradního nasměrování agresivitu oživením prvků nacionalismu), jak ukázal např. Craig Calhoun.

Nakonec se při četbě práce Jany Seidlové nabízí otázka, zda právě téma cizince není také kritériem pro indikaci zdravého či naopak patologického anebo deformovaného pochopení problematiky soudobé globalizace v jejím složitém mnohavrstevném komplexním dynamismu. Co dokumentují v této souvislosti poznatky o postojích české veřejnosti?

Zhodnocení takovýchto momentů by autorce napomohlo při interpretaci některých významných motivů, jež vplynuly na povrch při hledání hlubších obsahů výzkumu případů diskurzů o cizincích jakožto problému rizika a bezpečnosti – nebo jako šance k inovaci, nebo pojetí imigrantů jako zvěčnělé pracovní síly.

I přes zmíněné dílčí nedostatky a otázky pro diskusi doporučuji práci Jany Seidlové k obhajobě. Navrhuji klasifikaci stupněm prvním.

PhDr. Oleg Suša CSc.

30.1.2011



